

5. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării R.M., *Raport anual consolidat pentru anul 2020, tendințe și particularități ale angajării absolvenților în activitatea educațională/didactică*, 200 p. [online]. [citat 10.10.2021]. disponibil
https://mecc.gov.md/sites/default/files/raport_anual_consolidat_al_ministerului_educatiei_culturii_si_cercetarii_2020.pdf
6. Teoria capitalului uman: analiza economică a educației. [online]. [citat 10.10.2021]. Disponibil:
<https://www.contributors.ro/teoria-capitalului-uman-analiza-economica-a-educatiei/>

ROLUL FACTORILOR EDUCAȚIONALI ÎN DEZVOLTAREA ABILITĂȚILOR SOCIALE LA PREȘOLARII DE 5-6 ANI

PETROVSCHI Nina, doctor habilitat, conferențiar
universitar, Institutul de Științe ale Educației
ORCID ID: 0000-0002-4014-790X

DAVIDESCU Liliana Maria, drd. UPSC, România

Rezumat: Prezentul articol reflectă reperele dezvoltării abilităților sociale la preșcolarii de 5-6 ani din perspectiva factorilor educaționali. Sunt redată conceptele de dezvoltare socială, competențe sociale, tipurile de abilități interpersonale ca : relaționarea socială și rezolvarea de probleme. De asemenea, sunt cercetați și analizați factorii de influență în dezvoltarea socială a preșcolarilor.

Cuvinte cheie: dezvoltare socială, abilități sociale, preșcolari, competențe inerpsonale, intrapersonale, factori educaționali.

Abstract: This article reflects the landmarks of the development of social skills in preschoolers aged 5-6 from the perspective of educational factors. The concepts of social development, social skills, types of interpersonal skills such as: social relationships and problem solving are presented. The factors influencing the social development of preschoolers are also researched and analyzed.

Keywords: social development, social skills, preschool, interpersonal skills, intrapersonal, educational factors.

Copilăria este o perioadă specială și unică în viața tuturor. În copilărie nu se pun doar bazele sănătății, ci se formează și o personalitate: *valorile, preferințele, liniile directoare ale acesteia*. Modul în care se petrece copilăria unui copil afectează în mod direct succesul vieții sale viitoare. Astfel, *dezvoltarea socială* este o experiență valoroasă a acestei perioade.

Dezvoltarea socială reprezintă un proces prin care un copil adoptă *tradițiile, valorile, cultura societății* în care va trăi și se va dezvolta. Ea se realizează cu ajutorul adulților. În timp ce comunică, copilul începe să trăiască conform regulilor, încercând să țină cont de interesele și interlocutorii săi, adoptă norme comportamentale specifice.

Dezvoltarea abilităților sociale la preșcolari, are și un efect pozitiv asupra activităților lor din viață. Bunele maniere generale, manifestate prin maniere grațioase, comunicare ușoară cu oamenii, capacitatea de a fi atenți la oameni, modul de a le înțelege, simpatiza, ajusta sunt cei mai *importanți indicatori* ai dezvoltării abilităților sociale.

Abordând din perspectivă curriculară rolul competențele sociale ale preșcolarilor deducem că ele includ o componentă legată de abilitățile interpersonal, precum și o componentă ce se referă la abilitățile intrapersonale de control comportamental ce se regăsesc în documentele de politici educaționale din Republica Moldova și anume în cadrul domeniului de activitate a copilului “Eu, familia și societatea” din cadrul Curriculumului pentru educație timpurie și a domeniului de dezvoltare a copilului “Dezvoltarea personală, emoțională și socială” din cadrul Standardelor de învățare și dezvoltare a copilului de la naștere până la 7 ani [1, 7].

Autorii Ștefan C.A., Kallay E., definesc *competențele sociale* ce se referă la „abilitatea copiilor de a forma relații sociale funcționale cu ceilalți copii și adulți din viața lor. Altfel spus, competențele sociale facilitează interacțiunile pozitive, corespunzătoare normelor culturale, în așa fel încât să permită atingerea propriilor scopuri și, în același timp, respectarea nevoilor celorlalți.”[8, pag. 27].

Abilitățile sociale sunt cele care ne permit să ne integrăm în mediul în care trăim, fie el, grupul de la grădiniță, școală, serviciu sau grupul de prieteni. A avea abilități sociale înseamnă a fi eficient în interacțiunile cu ceilalți astfel încât să atingi scopul stabilit. Competența socială este asigurată de ansamblul de abilități necesare optimizării relaționării interumane cum ar fi:

- capacitatea de a adopta un rol diferit;

- capacitatea de a influența ușor grupul precum și indivizi izolați;
- capacitatea de a stabili ușor și adecvat relații cu ceilalți;
- capacitatea de a comunica ușor și eficient cu grupul și cu indivizii separat;
- capacitatea de a utiliza adecvat puterea și autoritatea;
- capacitatea de a adopta ușor diferite stiluri de conducere [4, 1999, p. 20].

Literatura de specialitate ne oferă două tipuri de abilități interpersonale:

A. Abilități de relaționare socială

Contextul în care pot fi cel mai bine observate abilitățile de relaționare socială ale preșcolarilor sunt reprezentate de situațiile de joc de la grupă sau de acasă. Jocul are cea mai ridicată valoare informativă cu privire la achiziționarea acestor abilități de către preșcolari, dar le oferă și numeroase situații de învățare și exersare a comportamentelor sociale.

Această competență se referă la însușirea unor comportamente esențiale pentru buna funcționare a unei relații cum ar fi:

- Interacționarea cu ceilalți copii prin jocuri adecvate vârstei;

- Inițierea interacțiunii cu ceilalți copii;
- Împărțirea obiectelor/ jucăriilor;
- Oferirea și cererea de ajutor;
- Utilizarea formulelor de politețe etc.

B. Abilități interpersonale de rezolvare de probleme.

Făcând parte tot din categoria abilităților interpersonale, abilitățile de rezolvare de probleme sunt în strânsă relație cu cele de relaționare socială. Copiii care au abilități de relaționare suficient de bine dezvoltate, își rezolvă situațiile problematice încercând să găsească soluții, nu recurgând la reacții agresive sau de evitare.

Abilitățile de rezolvare de probleme la vârstă preșcolară se referă la *rezolvarea conflictelor* prin strategii adecvate vârstei: *recurgerea la ajutorul unui adult, evitarea, negocierea sau compromisul*. Apariția frecvența a conflictelor duce la deteriorarea prietenilor și, prin urmare, este necesară dezvoltarea abilității de rezolvare eficientă a acestora.

Conflictul reprezintă o situație în care două sau mai multe persoane au idei, nevoi, credințe, convingeri sau scopuri foarte diferite. La vârsta preșcolară conflictele sunt frecvente, iar copiii învață să le rezolve prin experiența pe care o dobândesc în cadrul jocurilor de cooperare și prin sprijinul adultului.

La vârsta de 5-6 ani conflictele se rezolvă prin negociere și compromis. Pentru a fi eficienți în rezolvarea unui conflict trebuie să *descriem întâmplarea, fără a învinovăți, apoi să ne exprimăm* sentimentele față de ceea ce s-a

întâmplat, iar mai apoi să identificăm alternativele de rezolvare.

Competențele sociale presupun o componentă legată de *abilitățile interpersonale*, precum și o componentă legată de *abilitățile intrapersonale* de control comportamental.

Prima categorie de competențe este responsabilă de modul în care copiii se comportă în relațiile pe care le stabilesc cu ceilalți copii (în special prin joc) sau cu adulții.

A doua categorie de competențe (intrapersonale) reprezintă substratul care asigură dezvoltarea optimă a relațiilor cu ceilalți.

La fel, abilitățile sociale *intrapersonale* sunt strâns legate de competențele emoționale. Abilitățile de a înțelege emoțiile proprii și ale celorlalți și de a le exprima adecvat sunt esențiale pentru stabilirea și menținerea relațiilor cu ceilalți.

Abilitățile sociale *intrapersonale* se dezvoltă și sunt modelate în context social. Capacitatea de adaptare a copiilor este în mare măsură influențată de modul în care își pot controla propriul comportament. Sursa autocontrolului comportamental este reprezentată de dobândirea abilităților de reglare emoțională.

- *Respectarea regulilor;*
- *Toleranța la situațiile frustrante.*

Încă de la naștere, copilul este supus unui proces de socializare pe parcursul căruia dobândește un comportament necesar aderării lui la cultura și societatea din care face parte,

dobândind reguli de conduită, sisteme de credințe și atitudini.

Acest proces de dezvoltare a abilităților sociale este influențat, în copilărie, în cea mai mare parte de părinți, aceștia constituind *primele modele* cu care copilul va dori să se identifice, care îi asigură suportul material, dar și cel afectiv de care are atâtă nevoie. În familie începe construcția personalității copilului, în interiorul ei se însușesc *regulile elementare de conduită civilizată, deprinderile de curățenie*, tot aici se cumulează un număr important de obiceiuri și tradiții privind relațiile morale.

Direcțiile principale dezvoltării sociale a copilului de vârstă timpurie sunt:

- Influența naturală a factorilor sociali;
- Includerea sistemică a copiilor într-un proces bine organizat de educație și instruire bine ordonată;

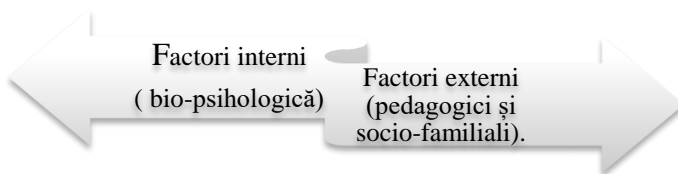
Cadrul procesului educativ-instruiv e necesar să includă:

- Familiarizarea copiilor cu lumea obiectelor și a naturii;
- Comunicarea de către adulți a cunoștințelor;
- Familiarizarea copiilor cu lumea relațiilor umane[9].

Indicatorii adaptării preșcolarilor de 5-6 ani într-un mediu educativ vizează capacitatea copilului în activitatea didactică și în viața comunității. Această capacitate valorifică următoarele categorii de factori favorizanți: reușita școlară, acomodarea la cerințele mediului preșcolar, maturitatea școlară, care presupune valorificarea deplină a nivelului de dezvoltare biologică, psihologică, socială și

culturală specific vârstei și treptei de învățământ respective, deficiențe intelectuale, tulburări instrumentale, instabilitatea psio-motrică, tulburări comportamentale (de exemplu, conduită agresivă).

Procesul integrării preșcolarilor este rezultatul confluentei, interacțiunii unui ansamblu de factori, care pot fi grupați în două categorii:

Factorii interni se referă la caracteristicile anatomo-fiziologice și la variabilele personalității copilului, fiind considerați condiții subiective, iar cei externi sunt independenți de copil, desemnând condiții și solicitări obiective, exterioare copiilor.

Factorii interni personali se divizează în:

- *biologici*, care se referă la starea sănătății organismului, gradul de maturitate, la anumite deficiențe ale analizatorilor, la echilibrul endocrin, la boli organice, tulburări nervoase, dezvoltare fizică;

- *psihologici*, ce includ procesele psihice (cognitive, afective, volitive), însușirile psihice (temperament, caracter, aptitudini, interese), fenomene psihice (atenția), nivelul de inteligență și de aspirație, atitudinea față de muncă, voința de a învăța etc.

În unele circumstanțe speciale, *factorii interni personali* (absența motivației, dezinteresul, lipsa unui model

stimulant, existența unor devieri în plan psihic etc.) favorizează instaurarea fenomenului opus adaptării – inadaptării la mediul. Întrucât adaptarea copilului se manifestă în procesul de învățământ, ea presupune implicarea primordială a întregii sale structuri psihice a copilului. Aceasta integrează percepțiile, reprezentările, memoria, gândirea, limbajul, atenția și imaginația, sub acțiunea dinamizatoare a motivației și cu participarea voinței, fiind mediate de caracter, temperament și afectivitate, ca principale trăsături dominante ale personalității [2].

Factorii externi de mediu vizează:

- *Factorii pedagogici*, care se referă la:
  - Formele de organizare a procesului de învățământ;
  - Metodele de predare – învățare - evaluare și mijloacele de învățământ utilizate de către cadrele didactice, adecvarea acestora la copil și la timpul de personalitate a acestuia;
    - Natura cerințelor grădiniței;
    - Personalitatea cadrului didactic;
    - Atitudinea pozitivă a educatorului față de copil, regulile grupei de copii;
    - Relația copil-educator;
    - Relația copil-copil;
    - Relația copil-grup de copii.
- *Factorii familiali*, dintre care se remarcă drept cei mai importanți:

- Nivelul educațional-cultural și climatul afectiv al familiei, nivelul de inteligență al părinților, aspirațiile acestora;

- Colaborarea cu grădinița, modificarea regimului, tensiunea și planul evenimentelor ce domină în viața copilului;

- Asimilarea continuă de cunoștințe mereu noi, disciplina față de regulile impuse de grădiniță.

➤ *Factorii sociali*, se referă, în primul rând, la:

- Sistemul de relații extrafamiliale și extrașcolare între limitele căruia se desfășoară experiența de viață a preșcolarului;

- Influența grupului de vârstă, efectele acestuia asupra copilului.

Procesul de adaptare se intensifică și se concentrează pe atenția față de un nou adult și nu se mai limitează doar la părinți. Acest adult-cadrul didactic-începe să joace un rol în viața copilului, el fiind reprezentantul marii societăți, cel ce veghează la exercitarea regulilor societății.

Preșcolăritatea pregătește, dar și conduce copilul către informare, instruire, pregătire intelectuală, iar educatorul nu se poate limita (în condițiile educației moderne), la rolul de simplu transmițător de cunoștințe, ci trebuie să vizeze întreaga personalitate a copilului, în special, dimensiunea socială a acestora. Astfel, educatorul trebuie să se centreze în cea mai mare măsură pe copil, ajutându-l să se integreze în actul educațional, deoarece integrarea educațională este

abordată în strânsă legătura cu legile dezvoltării personalității și în contextul creativității copilului.

Copilul preșcolar necesită sprijin atât fizic, cât și intelectual în dezvoltarea sa, lucru oferit nu doar de educator sau cadre didactice, ci și de mediile în care trăiește, familia fiind primul exemplu din viața copilului. În condițiile educației moderne, educatorul nu mai este doar persoana care propune conținuturi, ține lecții și cere anumite conduite, ci și persoana care stimulează și întreține activismul investigator al copilului, se orientează către specificul intereselor și capacităților copilului, fiind atent la realizările și creațiile acestuia.

Influențele mediului social asupra formării și dezvoltării personalității copilului sunt sintetizate de Ioan Nicola astfel:

- păstrează sau depozitează experiența umană concretizată în acte de cultură;
- declanșează și actualizează predispozițiile naturale ale individului;
- oferă posibilități nelimitate în vederea valorificării predispozițiilor native ale individului [6, p.31-32].

Mediul poate acționa ca o barieră sau ca un factor care favorizează dezvoltarea psihică, dar n-o influențează direct: *relaționarea construcției biologice ereditare a organismului cu datele de construcție furnizate de mediu se face prin intermediul educației.* Dezvoltarea ființei umane ca personalitate este un proces ce se desfășoară în concordanță cu legea automișcării universale, adică a succesiunii modificărilor stadiale ireversibile sub raport structural și

informațional, parcurgând drumul evoluției de la simplu la complex, de la inferior la superior. Creșterea, maturizarea și dezvoltarea ființei umane sunt elemente stadiale ale formării personalității. Educabilitatea vizează disponibilitatea omului de a fi receptiv la influențele educației (formale, informale și nonformale) și de a realiza acumulări progresive exprimate în comportamentele sale psihosociale. Dezvoltarea este un proces complex, care se realizează printr-o succesiune de stadii, fiecare stadiu reprezentând o unitate funcțională cu un specific calitativ propriu.

Sunt evidențiate trei niveluri ale dezvoltării:

- dezvoltarea biologică (transformările fizice, morfologice, biochimice);
- dezvoltarea psihică (formarea și restructurarea continuă a proceselor, funcțiilor și însușirilor psihice);
- dezvoltarea socială (asimilarea și interiorizarea normelor, a modelelor socioculturale și reglarea conduitei în acord cu acestea) [2, p. 23].

În cercetările științelor educației sunt formulate în acest sens și expectanțele față de familia copilului și anume [apud 5]:

- Să cultive reguli și norme clare cu ajutorul cărora copilul se poate concentra asupra acțiunilor de care este atras, iar familia îi va oferi permanent feedback în sarcina pe care o desfășoară;
- Copilul să aibă libertatea de a se dezvolta, de a se mișca în direcția noutății. Această libertate se observă în joc;

- Libertatea alegerii jocului duce la sentimentul de control asupra situațiilor, iar copiilor le place să dețină controlul situației;

- Absorbirea copilului în acțiuni care duc la maturizarea psihologică și la dezvoltarea lui, fără inhibiție. Familia poate sprijini dorința și plăcerea de a explora ale copilului.

Analizând cele două tipuri de factori de influență în dezvoltarea socială a preșcolarilor sintetizăm în figura 1 următorii factori specifici vârstei de 5-6 ani constatați pe parcursul unui an de învățământ în procesul educational la un grup de 45 de preșcolari:

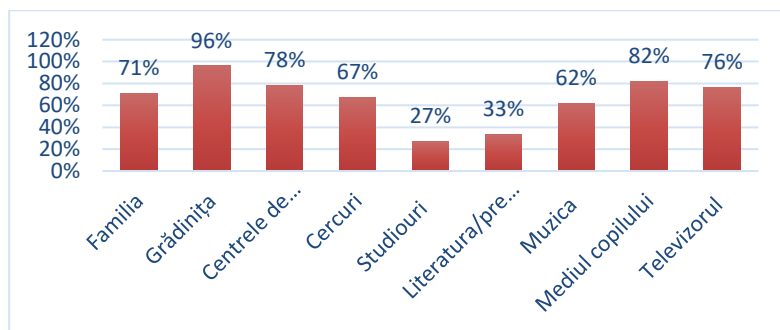

Figura 1. Factorii de influență în dezvoltarea socială a preșcolarilor

Conform rezultatelor redată în figura 1 deducem raportul factorilor de influență în dezvoltarea socială a preșcolarilor de la 27% la 96%. Diversitatea factorilor variază în funcție de dezvoltarea individuală a fiecărui copil cât și de interesele și preferințele sale. Astfel, factorii primordiali sunt; *grădinița (96%), mediul copilului (82%),*

centrele de dezvoltare a copiilor (78%), televizorul (76%), familia (71%), activitățile muzicale (62%); dintre factorii cu o influență intermediară menționăm: literatura/presa (33%) și diverse activități în studiouri (27%).

Un accent important autoarea M. Montessori pune pe *factorul mediului pregătit*: fiecare copil are nevoie de acesta pentru a învăța abilitățile sociale, el are nevoie de reguli sociale, dar nu foarte multe, pentru a nu îl îngrădi. Copilul trebuie să devină o persoană înainte de a fi parte integrantă a unui grup.

În pedagogia M. Montessori, întâlnim grupuri mari, de vârste diferite: *se observă acțiuni diferite, cei mici învață de la cei mari, cu cât întâlnesc mai multe persoane diferite, cu atât învață mai multe*:

- *încrederea de bază, începe de acasă* – primită de la membrii familiei, în special de la mamă, cu cât este mai puternică, cu atât copilul are mai multă încredere în el. Este important să acordăm timp suficient copilului pentru dezvoltarea sa.

- *dezvoltarea independenței*: vrea să facă totul singur, după ce se va dezvolta în mod natural; li se dezvoltă stima de sine și devin independenți; copiii au încredere în ei înșiși; cu cât copilul are încredere în sine, cu atât pot forma grupuri care să funcționeze mai bine. Copiii învață și capătă independență fizică, psihică și intelectuală.

- *respectul pentru ceilalți*: în mediul Montessori, copiii învață să ducă materialul folosit la locul lui, astfel îi respectă pe cei din jur; ei învață să își controleze

impulsurile, să aștepte și să respecte concentrarea altor copii. Prin lecțiile de grație și curtoazie, copiii devin mai răbdători.

- *activitatea*: alegerea de a fi activ, de a se concentra, de a se disciplina cu ei înșiși astfel își dezvoltă abilitățile motorii.

- *dezvoltarea voinței și luarea decizilor*: faptul că există câte un material din fiecare, astfel îi ajută la dezvoltarea voinței.

- *concentrarea*: materialele și activitățile au ca scop concentrarea; activitățile de viață practică sunt baza pentru formarea concentrării, iar prezentările sunt gândite pentru dezvoltarea concentrării.

- *empatie și percepțe morale*: avem nevoie de ele atunci când interacționăm cu alte persoane. Se dezvoltă și imaginația: copiii își imaginează cum este să fii în locul celuilalt.

- *comunicarea*: avem nevoie de limbaj pentru a comunica; limbajul nonverbal este foarte important, dăm posibilitate copiilor de a folosi limbajul oral în cadrul ariei de limbaj; de la adulți copiii preiau subiecte de discuție.

- *libertatea*: în mediul Montessori copilul își alege locul unde dorește să stea; are libertatea de a mișca mesele sau scaunele oricând dorește [10].

Unul dintre factorii care pot *împiedica dezvoltarea socială* poate fi chiar *adultul*, aflat în preajma copilului. Unul dintre aspectele prin care el ar putea împiedica ar fi că nu reușește să ghideze anumite reguli. De asemenea, acesta

ar putea influența voința copilului, nelăsându-l să ia propriile decizii.

Ca și bun educator, trebuie să dăm dovadă că avem încredere în copil, iar dacă această încredere nu există, putem împiedica această dezvoltare a copilului.

De asemenea, dacă adultul nu oferă copiilor libertatea necesară de explorare, acest fapt îi poate dăuna. Dacă adultul vede că nu îi mai poate controla, recurge des la activități de grup, care ar putea afecta dezvoltarea socială. Un alt factor negativ ar putea fi chiar *copilul* în sine dacă prezintă anumite devieri sau dacă îi lipsește atenția necesară concentrării.

Deci, specificăm faptul că nu putem vorbi de identificarea unui singur factor, a cărui acțiune ar fi decisivă în dezvoltarea abilităților sociale ale preșcolarilor. Oricare dintre acești factori condiționează într-o măsură mai mare sau mai mică rezultatele copilului, precum și capacitatea sa de a interioriza normele, regulile grădiniței și de a relaționa cu cei din jur.

Bibliografie:

1. Curriculum pentru educație timpurie./coord. GUȚU, V., VRÂNCEANU, M. Autori: PAVLENCO, M., MOCANU L., DASCAL A., DUMINICĂ, S. [et al]. Aprobata la data de 01.11.2018, MECC, Chișinău: Lyceum, 2019. ISBN 978-9975-3285-7-9.
2. DUMITRIU, C. Metodologia cercetării pedagogice. Bacău, Editura Alma Mater, 2011.
3. KULCSAR T. Factorii psihologici ai reușitei școlare, București: Editura Didactică și Pedagogică, 1978.

4. MARCUS S. Competența didactică: perspectivă psihologică. București: Editura All Educational, 1999.
5. MUNTEANU A., Psihologia dezvoltării umane. Ediția a III-a revăzută și adăugată. Iași: Ed. Polirom, 2009. ISBN: 978-973-46-0975-8
6. NICOLA I. Tratat de pedagogie școlară. București: Aramis, 2003
7. Standarde de învățare și dezvoltare a copilului de la naștere până la 7 ani./coord. GUȚU, V., VRÂNCEANU, M.; autori: PAVLENCO, M. etc. Aprobate de către CNC, 25.10.2018, MECC, Chișinău: Lyceum, 2019. ISBN 978-9975-3285-6-2.
8. ȘTEFAN C. A., KÁLLAY É., Dezvoltarea competențelor emoționale și sociale la preșcolari : Ghid practic pentru educatori. Cluj-Napoca: A.S.C.R [Asociația de Științe Cognitive din România], 2010. ISBN 978-973-7973-99-3.
9. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/176-183_3.pdf
10. <https://www.montessoribrasov.ro/dezvoltarea-sociala/>

CONDIȚII PSIHOPEDAGOGICE DE CONSILIERE A FAMILIEI ȘI LICEENILOR ÎN CONTEXTUL LUĂRII DECIZIILOR ÎN ORIENTARE PROFESIONALĂ PEDAGOGICĂ

Raileanu Olga, doctor în Științe ale Educației,
conf. univ.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7819-3426>

Rezumat: *Orice aspect al procesului educațional presupune implicare activă și influență pozitivă din exterior, având misiunea de a favoriza înțelegerea mai clară a condițiilor psihopedagogice de alegere a traseului profesional și de a*